

ОБРАЗ НІМЕЦЬКОГО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ У
ЗОБРАЖУВАЛЬНІЙ ПРОПАГАНДИСТСЬКІЙ ПРОДУКЦІЇ
РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Маєвський О.О.,

аспірант відділу історії України періоду Другої світової війни

Інституту історії України НАН України

Науковий керівник: завідувач відділу історії України періоду Другої світової війни
Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор Лисенко
О.Є.

Репрезентуючи образ ворога за допомогою плакатної графіки, радянські художники -
плакатисти активно відтворювали негативний образ солдата Вермахта, який виступав
проти Червоної армії в ролі загарбника і поневолювача. Оскільки на початку війни у
населення не було загального уявлення про

німецького солдата, не існувало й достатнього ідеологічного підґрунтя для формування образу ворога, який нещодавно був союзником. Радянські пропагандисти акцентували увагу на низькому культурному рівні ворога, апелюючи до образу «фашизму» 30-х років.

В перший період війни в роботах плакатистів можна прослідкувати тенденцію створення «чорного» образу противника. Головним завданням пропагандистів на фоні власних поразок і прорахунків було підсилення негативу і викриття військового противника в образі нелюда і мародера, який своєю антигуманною поведінкою мав викликати відразу і непримиренне ставлення.

Аналіз плакатного масиву дає підстави стверджувати, що німецькому солдатові не приписується природна агресивність, йому швидше притаманна неспроможність самостійно думати в результаті виховання в дусі націонал-соціалізму, яке за допомогою нав'язування ідеологічних стереотипів, політичних доктрин зробило німецького воїна маріонеткою в кривавих руках нацистської верхівки.

Пропагандисти створили дефініцію «німця-ворога» для радянського населення в результаті динамічної трансформації «чужого», ідеологічно зашореного і керованого кривавого загарбника. Під впливом пропаганди нацист-солдат в очах радянських людей був неймовірно підступним і небезпечним ворогом, але таким, якого під силу було здолати Червоній армії.

У ЗМІ часто давали характеристику противнику, яка потім відображалася в графічній продукції у вигляді листівок, плакатів чи карикатур. Так, у газеті «Червона зірка» дали таку характеристику ворогу: «Німець, цей примітивний організм, для чогось забезпечений звивинами мозку, але насправді складається з одного гіпертрофованого шлунку, здатний убити сотні розумних, добрих і прекрасних людей. Він здатний спалити бібліотеку, розбити статую, розтоптати дитину».

Окрему і найбільш масивну групу плакатів становлять плакатні аркуші, що зображають німецьких вояків мародерами і грабіжниками.

Формуючи образ ворога на першому етапі війни радянська пропаганда

створила образ бандита, акцентуючи увагу на антигуманних цінностях, які були характерними для німецьких військовослужбовців. У такому сенсі збірний образ характерно втілювався на багатьох плакатних аркушах.

Радянські ЗМІ активно використовували етнофолізми стосовно ворога: зневажлива назва «фріци» використовувалася для позначення німців, як етносу в цілому, хоча самі німці використовували цей термін з жартівливою чи панібратською конотацією. За допомогою графічного зображення формувалось певне стереотипне бачення німців, як нації-агресора.

Однією з найпоширеніших форм серед плакатистів було анімалістичне зображення ворога. У такий спосіб акцентувалися саме такі його риси, які були легко зрозумілими і доступними для сприйняття. Йшлося про іманентні риси поведінки та зовнішній вигляд представників фауни, які художники використовували для зображення окупантів.

У червні 1942 року виникає пропагандистське гасло - «Вбий німця!», яке широко використовувалося в плакатах як заголовок в листівках з цитатами зі статті І. Еренбурга. Саме в цей період солдат Вермахту постає у вигляді вояка з підкреслено відразливими, негативними рисами.

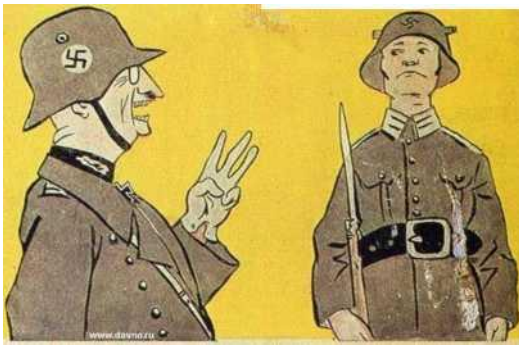
На другому етапі тенденція у формуванні образу ворога суттєво змінилася: почалося масове розвінчання міфу непереможності німецьких військ. Образ ворога переходить в «сіру» площину, зміщується фокус негативної ідентифікації. Зображення німця-солдата поступово втрачає свою зловісну форму, змінюється графічна палітра при зображенні військ СС, художники більш м'яко подають зображення. На плакатних аркушах німецький солдат все частіше виступає фоном, а на передньому плані зображувалися лиходійства, творені німцями. Підтекстовками до плакатів слугують заклики очистити землю від погані і знищити ворога у його ж лігві. Головний акцент переносився на варварство німецьких військовослужбовців, а самі вони відходять на другий план.

На заключному етапі війни радянська пропаганда найчастіше зображувала німецьких солдатів в жалюгідному стані, поступово зникають плакати, які зображували солдатів Вермахту які несли загрозу, натомість з'являється більше

сатиричних малюнків і карикатур.

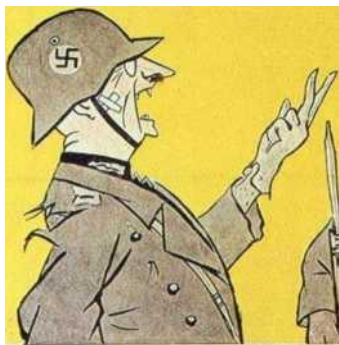
Згорання антинімецької пропаганди напередодні Другої світової війни і її різке відродження з початком бойових дій внесло певну дезорганізацію як у свідомість населення, так і в роботу пропагандистських структур. Проте, активна мобілізація мистецького арсеналу дала змогу миттєво реагувати на події і формувати необхідні моделі ворога у масовій свідомості. Аналізуючи плакатну продукцію Радянського Союзу, в якій представлені військовослужбовці Вермахту можна простежити еволюцію формування образу супротивника від першого етапу, - де противник був представлений в образі кровожерливого,

ПРО УКРАИНСКИЙ ХЛЕБ И НЕМЕЦКИЙ РЕМЕНЬ

— В три дня,—хвалился лейтенант,
Ограбим Украину.
Добудем славный провиант:
Пшеницу и свинину!

Солдат постился пятый день,
Качался, как от ветра,
Укоротил он свой ремень
Почти на четверть метра.

Вперед, солдат! Наш фронт окреп!
Еще два дня терпенья—
И будешь есть пшеничный хлеб,
Вишневое варенье!

Солдат был бледен, точно тень,
Он сжался, как от стирки.
Стянул он кожаный ремень
На три-четыре дырки.

— Терпи, солдат! Один лишь день
Осталось нам поститься
К нам потечет из деревень
Советская пшеница!

Солдат шатался в этот день.
Как на канате в цирке.
Стянул сегодня он ремень
На две последних дырки.

Был лейтенант немецкий прав:
Чуть засветлело небо,
Солдат отвёдал, в плен попал.
Украинского хлеба!

недалекого варвара, і динамічну еволюцію до жалюгідного, обдуреного паразита.

ПРОДУКТ МЕХАНИЗИРОВАННОГО ФРИЦЕВОДСТВА

Автомат с автоматом

«КУЛЬТУРРЕГЕРЫ»
(носилишки культуры)

Господин фон Риббентроп и его «дипломатический архив»

БОЕВЫЕ ВПЕЧАТЛЕНИЯ

Рис. Б. Клича

Послушай, Ганс, говорят гтехоте больше всего достается? Какой там! Самое ценное забирают танкисты...

ОКЙ«Н»КСЫ*А1

